

Møde i Nationalparkrådet den 29. marts 2017	
Endeligt referat	
udsendt 07.04.17	
Mødetid:	Onsdag den 29. marts 2017 kl. 17:00 – 20:30.
Mødested:	Vadehavscentret, Okholmvej 5, 6760 Ribe
Deltagere:	Medlemmer af Nationalparkrådet for Nationalpark Vadehavet, sekretariatsleder Peter Saabye Simonsen, konsulent John Frikke, konsulent Jens L Hansen, konsulent Ditte Hviid og sekretær Alette Houman Dyhrfjeld
Mødeleder:	Svend Tougaard, Formand for Nationalparkrådet
Referent:	Alette Houman Dyhrfjeld

Mødeliste:

Formand, Vadehavets bådklubber	Svend Tougaard	
Næstformand, Museerne i Vadehavsområdet	Anne Marie Overgaard	
Danmarks Fiskeriforening	Oluf Stenrøjl	
Dansk Botanisk Forening	Søren Vinding	
Destination Sydvestjylland	Poul Therkelsen	
Aarhus Universitet, Bioscience	Karsten Laursen	Afbud
Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse	Jørn Petersen	Afbud
GEUS	Merete Binderup	
LAG Fanø/Varde	Jørgen Müller	Afbud
LAG Tønder/Haderslev	Inger Lauridsen	
FLAG	Ole Jakobsen	
Lokalarkiverne	Birgitte Thomsen	
Marsken omkring Sneum Å	Randi Kragh Hansen	
Region Syddanmark	Henning Ravn	
Det Rådgivende Udvalg for Tøndermarsken	Tuk Andreasen	
Det Rådgivende Udvalg for Vadehavet	Bo Jessen	
Sydvestjysk Udviklingsforum	Winnie Abildgaard	
Vadehavets Formidlerforum	Klaus Melbye	
Vadehavskunsterne	Niels Kongsbak	Afbud
Skallingen, Ho og Oksbøl	Anne Marie Slaikjær	Afbud
Varde Ådal	Ole Andresen	
Marbækområdet	Claus Løth	
Fanø	Ole Mouritzen	Afbud
Fanø	Karen Boel Madsen	
Ribemarsken	Kent Rygaard	
Ribemarsken	Jens Lorenzen	
Mandø	Ove Nielsen	Afbud
Rømø	Jan Gravesen	
Rømø	Arne Hansen	
Tøndermarsken	Bodil Marie Arbjerg Lundby	
Tøndermarsken	Niels Johansen	

Dagsorden pkt.:	1. Velkomst og godkendelse af dagsorden - Beslutningspunkt
Referat:	<p>Svend Tougaard bød velkommen og spurgte, om rådet kunne godkende dagsordenen, hvilket de kunne.</p> <p>Svend Tougaard takkede Klaus Melbye for, at rådet kunne holde møde på det ny-indviede Vadehavscenter.</p> <p>Herefter sang rådet Code of Conduct sangen, som sekretariatet havde skrevet under deres studietur til Holland (vedhæftet som bilag 1).</p> <p>Beslutning: Dagsordenen, blev godkendt.</p>
Dagsorden pkt.:	2. Fagligt indlæg ved Klaus Melbye
Referat:	<p>Klaus Melbye fortalte om det nye Vadehavscenter, som blev indviet i februar 2017. Vadehavscentret har eksisteret i 25 år – og efter at Nationalpark Vadehavet og Verdensarven kom til, følte man, at man havde brug for en større velkomst til Vadehavet – hvorfor udstillingen var blevet udvidet fra 300 til 1.000 m². Processen bag udvidelsen har taget næsten 10 år.</p> <p>Der har allerede været 15.000 besøgende på de første knap 2 måneder. Til sammenligning havde Vadehavscenteret 16.-18.000 besøgende om året de foregående år. Medarbejderstaben er øget fra 6 til 12. Der entreses med virksomheder i området blandt andet med Vester Vedsted Vingård, spisesteder og andre i området, som alle mærker en stigning i besøg, eksempelvis havde Vadehavscenteret 700 besøgende i lørdags og Vester Vedsted Vingård måtte melde udsolgt og Restaurant Kolvig, Ribe, helt booket med gæster der havde været på Vadehavscenteret.</p> <p>Det man i det nye center ønsker at vise gæsterne, er det der gør Vadehavet særligt –trækfuglene. Vadehavscentret er et aktivt hus med 5-600 arrangementer om året og de ønsker, at centret skal understøtte disse arrangementer.</p> <p>Formålet med udstillingen er at øge kendskabet til og forståelsen af Vadehavsområdet og i denne forbindelse samarbejder Vadehavscentret blandt andet med ungdomsuddannelserne i hele landet, hvorfor undervisningslokalerne har en vis størrelse. Det nye center formidler naturen og kombinerer naturen med en æstetisk oplevelse, da Vadehavscentrets filosofi er, at noget der er smukt, tager man ind i hjertet og passer på. Vadehavscentret ønsker at begejstre de besøgende og det gør de med Dorte Mandrups smukke arkitektur på den stråttækkede facade og Johan Carlsons spændende og æstetiske udstilling. Ud over udstillingen indenfor, bliver der etableret legeområ-</p>

	<p>der, en tundrahav og engarealer. Der er et krav til, at alle arrangementer på Vadehavscentret skal have fokus på/kobling til Vadehavet og marsken.</p> <p>Porten til Nationalparken er et område i udstillingen, hvor magasiner og andet materiale er tilgængeligt for de besøgende – man skal igennem området for at komme ud i tundrahaven og Vadehavscentret oplever, at de nærmest ikke kan følge med, i forhold til at sætte nationalparkmagasiner og andre materialer på hylderne.</p>
Dagsorden pkt.:	3. Meddelelser - Orienteringspunkt
Referat:	<p>Meddelelser fra formanden, udvalg og sekretariatet.</p> <ul style="list-style-type: none">○ Nyt fra formanden Svend Tougaard orienterede kort om bestyrelsesmødet og, at Vagerlauget har fået nyt medlem, Steffen Steffensen, da Svend er trådt ud af Vagerlauget. Nationalparkens bestyrelse har besluttet, at der afholdes 2 temamøder i 2017 et om Moderne Naturforvaltning (natur-tema) og et om Det Maritime Vadehav (kultur-tema). Herudover nævnte han om, at der er kommet et genoptryk af nationalparkfolderen. Endelig fortalte Svend Tougaard om bestyrelsens gode studietur til Holland, hvor man bl.a. havde besøgt en landmand, som fortalte hvordan landmænd kan få tilskud af staten, hvis de passer på ynglefuglene på markerne, blandt andet ved at flytte rederne nænsomt, markere dem på digitale kort samt registrere bestande sammen med naturorganisationer. Endelig nævnte Svend Tougaard, at der er trilateralt forskningssymposium i Tønder fra 18.- 20. maj.○ Nyt fra Wadden Sea Forum v. Karen Boel Madsen Karen Boel Madsen havde intet nyt, da der ingen møder havde været i WSF - det næste møde afholdes i maj.○ Nyt fra Partnerudvalget v. Inger Lauridsen Inger Lauridsen orienterede om, at man har implementeret det nye partnerprogram og har afholdt 5 kurser i området i januar, med i alt 175 deltagere fordelt på 5 møder. På møderne blev der orienteret om den nye partnerprogramstruktur og kriterier for at deltage fremover. . I forbindelse med workshops på møderne havde Jens noteret, i hvilken retning partnerne ønskede partnerprogrammet i fremtiden. Dagen efter møderne var forslagene sendt til partnerne og alle forslag er samlet til brug for Partnerudvalget. Tre kurser for Verdensarvpartnerne er testet og klar til afholdelse enten i efteråret eller til vinter. Den 28. marts blev den årlige partnerdag afholdt med omkring 125 deltagere. Der havde været god mulighed for at danne netværk, da man var opdelt i grupper der skiftede dagen igennem. Det havde været en positiv dag med gode input og eksempler på beboerstolthed. Jens Hansen fortalte kort, at Kunststudvalget har planlagt et projekt, Artist in Residence. Den Kunstgruppe der vandt op-

holdet for kunstnerne holder "åbent hus" den 28. april, hvor man kan få et indblik i processen. Kunstnerne vil gerne lave droneoptagelser i forbindelse med arrangementet, hvorfor Jens Hansen efterlyste en certificeret dronepilot.

- **Nyt fra Græsningsudvalget v. Ole Andresen**

Ole Andresen orienterede om, at Græsningsudvalget holder stiftende generalforsamling i Græsningsforeningen Nationalpark Vadehavet den 30. marts. Græsningsforeningen får ikke direkte tilknytning til Nationalparken, men der vil være personer fra græsningsudvalget og nationalparkens bestyrelse i foreningens bestyrelse, i hvert fald i en opstartsfasen.

Ole Andresen orienterede om, at de ved Ho er ved at hegne et område og de lokale driver dette projekt. John Frikke fortalte, at med foreningen gives der muligheder for at igangsætte yderligere lokale græsningsprojekter og der er forhandlinger med et par andre områder.

De lokale fødevarer, som kan blive et resultat af græsningsprojektet, er også i fremdrift. Man samarbejder med Seges og Coop og sætter en markedsanalyse i gang i samarbejde med de øvrige nationalparker i foråret. Man ønsker at afdække hvilke krav og ønsker befolkningen har til produkterne. Mange vil gerne sælge lokale fødevarer og nationalpark-brandet kan give en ekstra værdi til varen, hvilket kan hjælpe produktet på vej.

- **Nyt fra Skibsgruppen v. Arne Hansen**

Arne Hansen orienterede om, at skibet ligger i Ribe og sejles til Kammerslusen den 7. april, hvorfra det sejles ud på sommerens togter. Skibets kran modificeres til efteråret og der mangler lidt detaljer, blandt andet en landgangsbro, og der er fortsat 14 frivillige tilknyttet skibet. Det forventes, at Skibsgruppen bliver nedlagt, da deres kommissorium er opfyldt.

- **Nyt fra sekretariatet**

Peter Saabye Simonsen henviste til ledelsesorienteringen med hensyn til status på hvad der foregår i sekretariatet. Der var ingen spørgsmål til ledelsesorienteringen. Dernæst præsenterede han Ditte Dyrbo Hviid, som blev ansat i Nationalparken 1. januar. Ditte Hviid præsenterede sig og fortalte, at hun tidligere været formidlingskoordinator hos Vadehavets Formidler Forum og at hun arbejder med code of conduct, Mit vadehav, koordinerer formidling med de andre nationalparker og er i gang med projekter i samarbejde med Friluftsrådet, VFF, de andre nationalparker m.fl. Ditte Hviid er også Danmarks repræsentant i IWSS (International Wadden Sea School). Arbejdet i IWSS er under forandring og de er ved at lave nyt materiale, som frem for traditionelt undervisningsmateriale som hidtil er uddelt gratis, fremover udvikler materialer som kan sælges f.eks. via Vadehavscenteret. Som eksempel blev fremvist Stickersafari-hæftet. Herudover arbejder Ditte Hviid sammen med Jens Hansen og Alette Dyhrfeld omkring Instagram, Facebook og generel kommunikation.

	<p>John Frikke orienterede kystfugleprojektets nye. Der er lavet skilte, der informerer om kystfuglene - de kommer op snart. Herudover er der lavet en 8 minutters film. Ynglefugleområder på Rømø, Fanø og Skallingen bliver markeret i 2017. Herudover fortalte John Frikke om et projekt med ynglende terner på Esbjerg Havn. Ternerne yngler på fabriksbygningers tage – især IAT har været plaget af ternerne, som kan være aggressive i yngleperioden. Man har nu fået lov at lave et særligt yngleområde til ternerne på havnen i samarbejde med Esbjerg Havn, Århus Universitet, DOF og andre aktører. Området er den mole der ses syd for Fanøfærgens anløbsområde.</p> <p>Strandtudseprojektet skrider frem – alene på Fanø har man lavet over 20 levesteder til strandtudsene, hvor Naturstyrelsen, private lodsejere samt jagtforeninger synes idéen med strandtudse-levestederne er så god, at de har betalt for yderligere strandtudseskrab.</p> <p>Søren Vinding roste kystfuglematerialet og opfordrede til at fokusere på fuglen sandløberen i et senere projekt.</p>
Dagsorden pkt.:	4. Puljen til støtte til lokale netværksarrangementer
Referat:	<p>Der var forud for mødet fremsendt materiale til orientering. Herudover orienterede Peter Saabye Simonsen om, at der kommer flere ansøgninger end der er penge og at der derfor prioriteres i ansøgninger, uden at der er tale om mange ansøgninger.</p>
Dagsorden pkt.:	5. Porte ind i Nationalpark Vadehavet
Referat:	<p>Svend Tougaard orienterede om, at man på forrige Rådsmøde ikke havde færdigbehandlet emnet, porte til Nationalpark Vadehavet og Verdensarve, hvorfor bestyrelsen havde bedt rådet om at arbejde videre med emnet på dagens møde.</p> <p>Peter Saabye Simonsen havde forud for mødet defineret, hvad der er porte og hvad der er støttepunkter ud fra Nationalpark Thy og Naturpark Vesterhavets samt Nordeas definitioner. Rådet havde efterlyst definitioner på det forrige møde. Peter Saabye Simonsen bad herefter rådet om at fastlægge det antal porte og støttepunkter som rådet mener der skal være. Rådet blev bedt om at have bl.a. økonomi til anlæg og drift, infrastruktur, antal besøgende og andre elementer med i deres tanker, da man ikke kan have et ubegrænset antal porte og støttepunkter af økonomiske årsager. Det forventes at portene skal finansieres af fondsmidler kombineret med</p>

	<p>nationalparkens, kommunernes og de konkrete institutioners midler.</p> <p>Birgitte Thomsen foreslog, at man også tænker lokalarkiverne ind som porte eller støttepunkter. Hun påpegede, at arkiverne kan lave arrangementer, der kan tiltrække folk fra hele landet.</p> <p>Søren Vinding udtrykte bekymring for, om konkrete fondes navne skal fremgå i udstillingen.</p> <p>Kenn Rygaard spurgte til portenes åbningstider – Peter Saabye Simonsen svarede, at de, så vidt muligt, skal have åbent så meget som muligt og gerne alle ugens dage.</p> <p>Klaus Melbye forklarede, at det er vigtigt, at folk udefra verden oplever at området er tilgængeligt. Vi skal kunne servicere helårligt - i alle sæsoner – selvom det måske ikke her og nu er rentabelt..</p> <p>Anne Marie Overgaard tilføjede, at det også kan overvejes om støttepunkter skal trække folk til porten eller omvendt. Vi skal kunne sende folk rundt i et net af steder og indtryk – området rummer mange forskellige, betydningsfulde oplysninger.</p> <p>Jens Lorenzen spurgte hvad man forventer at det koster at drifte en port. Peter Saabye Simonsen forklarede, at det afhænger af opgaven, men tanken er at etablere portene hos eksisterende institutioner/virksomheder som vil kunne drifte porten. Fondene synes om, at vi bygger videre på de eksisterende institutioner/virksomheder fremfor at Nationalparken bygger et stort velkomstcenter for sig selv.</p> <p>Niels Johansen påpegede, at der er så meget økonomi i projektet, hvorfor nogle porte er foruddefineret. Støttepunkterne har en mulighed for en specifik fortælling. Niels Johansen foreslog, at der indtegnes et nyt støttepunkt ved digekrydset ved Nørremølle, indeholdende Gammel Frederikskog med stort areal netop overtaget af Naturstyrelsen, Ny Frederikskog, Rudbøl Kog, Pumpestation og Nørremølle, Danmarks eneste digelandsby.</p> <p>Bo Jessen fortalte, at kommunerne er glade for aktiviteten, desværre får kommunerne ikke en lineær indtægt i forhold til den øgede aktivitet pga. fordelingspolitik mellem kommunerne. Men de vil gerne prioritere glade borgere og besøgende</p>
--	---

og vil derfor gerne støtte projektet.

Svend Tougaard forklarede, at fondene vil give tilskud til etablering, men ikke til drift, det skal man have for øje.

Merete Binderup spurgte, om det ikke var samme historie der skal fortælles ved alle porte og om støttepunkterne ikke skal fortælle den lokale historie? Peter Saabye Simonsen forklarede, at portene tænkes have en fælles, generel fortælling og en egen faglig fortælling. Men det også er et punkt til drøftelse.

Anne Marie Overgaard gav Niels Johansen ret i, at fokus skal være på støttepunkterne, da man der kan fortælle en meget specifik fortælling på disse. 4-5 porte kunne være et fint udgangspunkt – og der skal etableres mange forskellige sammenhænge mellem de mange støttepunkter.

Arbejdet foregik i 4 grupper og efterfølgende blev der samlet op i plenum.

Rådet pegede på følgende porte:

- ❖ Højer Mølle
- ❖ Vadehavscentret
- ❖ Museet Ribes Vikinger
- ❖ Fiskeri- og Søfartsmuseet
- ❖ Tirpitz

Tønninggaard skal også være støttepunkt, men det kræver en udvikling af udstillingen og selve stedet. Fanø skal også have identificeret en port. For både Tønninggaard og Fanø kunne man foreslå et 3-årigt pilotprojekt, hvor man tester nogle ting af i forhold til portene.

Rådet foreslog følgende støttepunkter:

- Blåvand Fyr
- Adgangsvejen til Langli
- Vogterhuset ved Skallingen
- Janderup Ladeplads
- Tarpbagebroen
- Myrthuegård
- Blåvand Fyr

- Havnen Nordby
- Sønderho Strandsø

- Sønderho
- Fuglekøjerne på Fanø

- Hjerting
- Sneum Digesø
- Store P-plads ved A11 ved Gredstedbro
- P-plads overfor Skovgrillen i Ribe
- Kammerslusen
- Et sted i Mandø By

- Ved Perlen i Skærbæk
- Rømødæmningen
- Kommandørgården
- Multirast
- Havneby
- Færgen til Sild

- Ballum Marsken
- Ballum Sluse
- Pumpestation i Tøndermarsken
- Rudbøl Sø
- Nørremølle
- Vidå-slusen
- Grænseovergang ved Rudbøl (Vestligste grænsestation)

Herud over fremkom der forslag om at etablere enten permanente eller pop up støttepunkter som kunne være på følgende steder:

- Lufthavne: Billund m.fl.
- Attraktioner: Legoland, Lalandia m.fl.
- Pop up ved events: f.eks. Kulturby 2017, Tønderfestival mv.
- Andre forslag: Skilte når man kører ind i nationalparken, hvor man kan fotografere sig selv, som i USA.

Alle forslag blev indtegnet på et kort, som er vedlagt som bilag 2.

Karen Madsen og Ole Andresen foreslog, at der eventuelt kan være en mellemkategori mellem porte og støttepunkter– evt. 4 rangordner, da der er stor forskel på støttepunkternes formidlingsmuligheder. Det blev også anbefalet, at der sættes en god skiltning op relevante steder, altså et informationsniveau under støttepunkterne.

Klaus Melbye foreslog, at man i nogle fonde kan søge om en 3-årig projektan-

	sættelse – eksempelvis på Fanø. I forlængelse af dette foreslog Ditte Hviid, at man kan opgradere og have helårsåbent, som et forsøg, på nogle institutioner på Fanø.
Dagsorden pkt.:	6. Rådets fremtidige opgaver
Evaluering og redegørelse	<p>Peter Saabye Simonsen orienterede om, at der skal laves en redegørelse og en evaluering af Nationalparkplanen og nationalparkens indsats siden 2013 i henhold til lovgivningen. Nationalparken har koblet en uafhængig konsulent, Anne-Mette Hjalager, på opgaven med evalueringen, som skal bidrage med noget af arbejdet. Størstedelen af indsatsen bliver dog udført af sekretariatet, især Peter og Sara. Bestyrelsen, Vadehavets Formidlerforum og Forskningsudvalget har kommenteret på evalueringsmodellen, som rådet fik forelagt. Udover selve redegørelsen for og evaluering af de konkrete aktiviteter gennemføres en række undersøgelser hos borgere, partnere, turister mv. Konsulenten gennemfører interviews med en række udvalgte interessenter, herunder politikere, grønne organisationer, NGO'er, erhvervsorganisationer m.fl.</p> <p>Evalueringen skal gerne være med til at afdække, om og hvilke effekter Nationalparken har skabt direkte og indirekte.. Målet med evalueringen er mere resultatopgørelse end redegørelse, men samtidig skal vi også søge at gøre redegørelse og evaluering sammenlignelig med Thy og Mols Bjerges evalueringer, så resultater kan sammenlignes</p> <p>Evalueringen skal danne grundlag for den nye Nationalparkplan, som man forventer at tage fat på i foråret 2018. Herudover skal der udarbejdes en miljøvurdering af en ekstern virksomhed. Nationalparkplanen skal i høring hos lodsejere, myndigheder og miljøministeriet, men det er bestyrelsen der godkender den endelige plan. Rådet inddrages naturligvis i redegørelse/evaluering, indkaldelse af forslag til den nye nationalpark-plan, høring og arbejdet med den nye nationalparkplan.</p> <p>Sekretariatet forventer et første udkast til redegørelse/evaluering primo oktober og kan ikke love, at der er et evalueringsudkast klar til rådsmødet i september. Er udkastet ikke klar, kan man evt. flytte mødet eller lægge et ekstraordinært rådsmøde ind i oktober.</p>
Dagsorden pkt.:	7. Eventuelt og meddelelser
Referat:	Bodil Lundby, som bor i Tøndermarsken, fortalte, at der i området indenfor kort tid er indhegnet en betydelig mængde marker og di-

ger, hvilket hun undrede sig over. Bo Jessen forklarede, at Tønder Kommune har fokus på emnet og det har været oppe i Det Rådgivende Udvalg for Tøndermarsken. Tønder Kommune kommer til at håndhæve, at hegningen ikke er lovlig, selvom midler til hegning modtages fra NaturErhvervStyrelsen.

Randi Hansen spurgte om kommunevalget til efteråret udløser valg i rådet. Dette undersøger sekretariatet. Tuk Andreasen opfordrede til at man skriver ud til alle baglande i god tid, så man er forberedt på et eventuelt valg. Det er sekretariatet enig i.

Søren Vinding spurgte til Miljøministerens omtale i medierne af muslingefiskeri og lukning af virksomhed på Rømø Havn.
<http://www.jv.dk/regionalt/14-arbejdspladser-forsvinder-Minister-toeven-lukker-muslinge-eventyr-i-Vadehavet/artikel/2476836>

Oluf Stenrøjl forklarede, at et af problemerne omhandler fangst af hjertemuslinger. Fiskerikontrollen er inde over problemet og her er der i øvrigt tale om fangst udenfor Vadehavet. Peter Saabye Simonson supplerede med, at der er igangsat et pilotprojekt vedr. kommerciel muslingefangst bl.a. med midler fra Nordisk Ministerråd og hvor DTU Aqua tilsyneladende indgår.

Jens Hansen orienterede om at der er Naturmøde i Hirtshals den 18. til 20. maj, rådet er velkommen til at give en hånd med i forbindelse med bemanning af Nationalparkens stand. Interesserede kan kontakte Jens Hansen.

Ditte Hviid fortalte at markedsanalysen af lejrskoler er færdig og der er afholdt workshops med partnerne i forbindelse med udvikling af lejrskoleområdet. Der er stor interesse for lejrskoler og flere workshops er på vej.

Ole Jacobsen foreslog, at kystfugleskiltene bliver lavet til plakater, da de kan blive samleobjekter.